

3. Кашкин И.А. Для читателя-современника. Статьи и исследования. М.: Сов. писат., 1977. - 560 с.
4. Кіплінг Р. Казки. / Перекл. з англ. В.Панченка. - К.: Махаон-Україна, 2005. - 112 с.
5. Кіплінг Р. От собі казочки. / Переклав В.Ткачків. З двома ілюстраціями. - Коломия: Галицька Накладня Якова Оренштайна, б.р. - 56 с.
6. Киплинг Р. Рассказы. Стихи. Сказки. / Сост., предисл., коммент. Ю.И.Кагарлицкого. - М.: Высш. шк., 1989. - 383 с.
7. Кіплінг Р. Як і чому: Казки. Для мол. шкіл. в. / Пер. з англ. Л.Т.Солонька; Мал. С.К.Артюшенка. - К.: Веселка, 1984. - 128 с.
8. Николаева М. Культурный контекст и проблемы переводимости детской литературы (на примере шведско-русско-шведских переводов). // Детская литература. - 1992. - №4. - С. 30-32
9. Папуша О.М. Наратив дитячої літератури: специфіка художнього дискурсу. - Автореф. дис. ... канд. філол. наук. - Тернопіль, 2004. - 20 с.
10. Попович А. Проблемы художественного перевода: Учебн. пос. / Пер. со словацького. - М.: Высш. шк., 1980. - 199 с.
11. Пугина Е.Ю. Индийские реалии в англоязычном художественном тексте и проблема их передачи на русский язык (на материале творчества Р.Киплинга). - Дис. ... канд. філол. наук. - М., 2005. - 172 с.
12. Сорокотенко О.В. Літературна казка: порівняльний та типологічний аспекти. - Автореф. дис. ... канд. філол. наук. - Одеса, 1996. - 16 с.
13. Топер П.М. Перевод в системе сравнительного литературоведения. - М.: Наследие, 2000. - 254 с.
14. Тороп П. Тотальный перевод. - Тарту, 1995. - 220 с.
15. Эткинд Е.Г. Для маленьких читателей. // Поэзия и перевод. - М.-Л.: Сов. писат., 1963. - С. 345-379
16. Kipling R. Just So Stories. - М.: Progress Publishers, 1972. - 254 p.
17. Kosowska E. Antropologia literatury. - Katowice: W-wo Uniwersytetu Śląskiego, 2003. - 177 s.
18. Lathey G. Time, Narrative Intimacy and the Child: Implications of Tense Switching in the Translation of Picture Books into English. // The Translation of Children's Literature. A Reader. / Ed. by G.Lathey. - Clevedon, Buffalo, Toronto: Multilingual Matters Ltd., 2006. - P. 134-142
19. Newmark P. A Textbook of Translation. - London: Longman, 2003. - 290 p.
20. Nida E.A., Taber Ch.R. The Theory and Practice of Translation. - Leiden: Brill NV, 2003. - 218 p.
21. Oittinen R. I Am Me - I Am Other: On Dialogics of Translating for Children. - Tampere: University of Tampere, 1993. - 222 p.
22. Pascua I. Translation and Intercultural Education. // Meta, 48. - 2003. - № 1-2. - P. 276-284
23. Reiss K. Translation Criticism - The Potentials and Limitations. Categories and Criteria for Translation Quality Assessment. / Transl. by E.F.Rhodes. - Manchester: St. Jerome Publishing, 2000. - 127 p.
24. Shavit Z. Poetics of Children's Literature. - Athens, London: Georgia University Press, 1986. - 193 p.
25. Venuti L. Translation and the Formation of Cultural Identities. // Cultural Functions of Translation / Ed. by C.Schaffner and H.Kelly-Holmes. - Clevedon, Philadelphia, Adelaide: Multilingual Matters Ltd, 1995. - P. 9-25
26. Wintle S. Introduction. // Kipling R. Puck of Pook's Hill. / Ed. by S.Wintle. - London: Penguin Books, 1987. - P. 7-34
27. Yengoyan A.A. Lyotard and Wittgenstein and the Question of Translation. // Translating Cultures. Perspectives on Translation and Anthropology. / Ed. by P.G.Rubel and A.Rosman. - Oxford, New York: Berg, 2003. - P. 25-43

Вікторія ПРИХОДЬКО

© 2008

РЕЦЕПЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ В АНГЛОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДАХ ПОВІСТІ М. ГОГОЛЯ „ВЕЧЕР НАКАНУНЕ ИВАНА КУПАЛА”

Українська художня література завжди об'єктивно зображувала національну ментальність через мову, типи, побут, звичаї, пейзаж тощо. Красне письменство не лише заявляло світові про існування українського народу, а й прагнуло показати, яким він є. Прагнув цього і М. Гоголь, хоча питання належності його Україні чи Росії було і, як відомо, залишається непростим. Маємо невідповідність мови (російської) та способу мислення письменника (в основному українського). Однак ця невідповідність, скоріше зовнішня, аніж внутрішня, значною мірою компенсується присутністю великої кількості української національно-характеристичної лексики в ранніх повістях М. Гоголя. У "Вечорах на хуторі біля Диканьки" "Гоголь, - пише О. Стронецький, -

звертався до ресурсів свого раннього оточення, в унікальність котрого входили: рідна мова, спосіб мислення та планування, які вкорінилися в його творчому таланті і плекались на фоні його походження. Крім цього, що Гоголь пише по-російському, все ж таки зразок його думання в основному український" [5 ,55].

У повісті М. Гоголя "Вечер накануне Ивана Купала" українська ментальність виявляється, в основному, мовними українізмами, фразеологічними зворотами та інвективною лексикою, що відображають не лише національний побут в усьому його різноматті: їжа, напої, одяг, музичні інструменти, танці, імена та прізвиська, але й національний спосіб мислення (менталітет): обряди, відносини між чоловіком і жінкою, сварки, прокльони, гумор тощо. Для перекладача важливо адекватно сприйняти ці національні елементи та не втратити їх у процесі інтерпретації, і тим самим зберегти національний колорит твору.

Мета цієї розвідки - розглянути рецепцію національної ментальності в англійських перекладах повісті М. Гоголя "Вечер накануне Ивана Купала", здійснених К. Карнет [7] та О. Горчаковим [6].

Про адекватність рецепції національно характеристичної лексики свідчить майже ідентичний переклад (гіперонімічне перейменування) наступних реалій:

М. Гоголь	К. Карнет	О. Горчаков
<i>Маковник</i>	<i>Poppy-cakes</i>	<i>Poppy-cakes</i>
<i>Кутья</i>	<i>Fruменту</i>	<i>Fruменту</i>
<i>Свитка</i>	<i>Jacket</i>	<i>Jacket</i>
<i>Дукаты</i>	<i>Coins</i>	<i>Coins</i>
<i>Оселедец (чуб)</i>	<i>Forelock</i>	<i>Scalp-lock</i>
<i>Кухоль</i>	<i>Mug</i>	<i>Jug</i>
<i>Сивуха</i>	<i>Vodka</i>	<i>Vodka</i>
<i>Дижка</i>	<i>Huge tub</i>	<i>Huge tub</i>
<i>Рушник</i>	<i>Towel</i>	<i>Towel</i>
<i>Коровай</i>	<i>Wedding-loaf</i>	<i>Wedding-loaf</i>
<i>Бандура</i>	<i>Bandura</i>	<i>Bandura</i>
<i>Цимбали</i>	<i>Cymbals</i>	<i>Cymbals</i>
<i>Кораблик</i>	<i>Boat-shaped head-dress</i>	<i>Boat-shaped head-dress</i>
<i>Очинок</i>	<i>Cap</i>	<i>Cap</i>
<i>Гопак</i>	<i>Gopak</i>	<i>Hopak</i>
<i>Люлька</i>	<i>Pipe</i>	<i>Pipe</i>
<i>Чарка</i>	<i>Goblet</i>	<i>Goblet</i>

Зауважимо, що при перекладі реалій *кутья* (*frumentu* - солодка пшенична каша на молоці з корицею [4, 308]) та *свитка* (*jacket* - жакет) обое перекладачів невдало застосували гіперонімічне перейменування, яке призвело до втрати національної специфіки та спотворення семантики слів. А от дескриптивна перифраза при інтерпретації реалії *кораблик* є дуже доречною, адже пояснює значення лакуни іншомовному реципієнтові.

При перекладі ономастичної лексики К. Карнет та О. Горчаков вдаються до транскрибування, що є слушним, адже, як справедливо зазначають перекладаознавці: „єдиний різновид реалій, який неминуче треба подавати в національній подобі, - це антропоніми та топоніми" [2,98].

М. Гоголь	К. Карнет	О. Горчаков
<i>Фома Григорьевич</i>	<i>Foma Grigoryevitch</i>	<i>Foma Grigoryevitch</i>
<i>Полтава</i>	<i>Poltava</i>	<i>Poltava</i>
<i>Подкова</i>	<i>Podkova</i>	<i>Podkova</i>
<i>Полтора-Кожуха</i>	<i>Poltor-Kozhuh</i>	<i>Poltora-Kozhuha</i>
<i>Сагайдачный</i>	<i>Sagaidachny</i>	<i>Sagaidachny</i>
<i>Басаврюк</i>	<i>Basavryuk</i>	<i>Basavryuk</i>
<i>Пантелей</i>	<i>Panteley</i>	<i>Pantelei</i>
<i>Афанасий</i>	<i>Afanassy</i>	<i>Afanasy</i>
<i>Корж</i>	<i>Korz</i>	<i>Korz</i>
<i>Петро Безродный</i>	<i>Petro the Kinless</i>	<i>Petro the Kinless</i>
<i>Пидорка</i>	<i>Pidorka</i>	<i>Pidorka</i>
<i>Ивась</i>	<i>Ivas</i>	<i>Ivas</i>
<i>Ивана Купала</i>	<i>St. John the Baptist 's Day</i>	<i>St. John the Baptist 's Day</i>

Як бачимо, в одному випадку перекладачі використали дескриптивну перифразу (*the Kinless*) замість транскрибування з метою тлумачення англомовному читачеві семантики власної назви.

Необхідно відмітити, що лише О. Горчаков дає на початку свого перекладу примітку щодо назви твору, де пояснює значення свята Івана Купала та описує його традиції, що важливо для іншомовного реципієнта, в культурі якого подібне свято відсутнє.

Українській ментальності властива толерантність по відношенню до інших національностей. Однак, відокремленість двох національних типів - українця і росіянина - у безпосередній народній свідомості знайшла собі вираження у прізвиськах „хохла” та „кацапа”, „москаля”, що яскраво свідчить про гумор як типову особливість духовного складу і українця, і росіянина. У М. Гоголя слово *москаль* вживається з іронією, в той час як слова *ляхи*, *крымцы* та *литвинство* (так вже склалось історично) - з певним відтінком сарказму. У перекладах, на жаль, бачимо нейтральні відповідники: Russian pedlars, soldiers, Muscovites; Crimeans, Poles, Lithuanians.

Чи не найповніше національна ментальність розкривається у фразеологічному багатстві мови. Хоча переклад реалій-ідіом майже завжди ускладнено тим, що в мові-сприймачі, здебільшого, відсутній їх повний відповідник, а тому втрата національно-культурного забарвлення реалій - неминуча. Слід зазначити, що обоє перекладачів, проявивши неабияку перекладацьку майстерність, зуміли зберегти конотативне значення більшості ідіом, а отже, певною мірою, їм вдалося передати ментальність фразеологічних виразів:

М. Гоголь	К. Карнет	О. Горчаков
1. Оседлать нос [1, 48].	1. To put his spectacles astride his nose [7, 56].	1. To put his spectacles astride his nose [6, 50].
2. Що то вже, як у кого чорт-ма клепки в голови! [1, 49]	2. What is one to do when a man has a screw loose in his head [7, 57].	2. What is one to do when a man has a screw loose in his head [6, 50].
3. Москаля везть [1, 49].	3. Begin spinning their yarns [7, 57].	3. Begin spinning their yarns [6, 51].
4. Показывать на позор свои зубы [1, 50].	4. Grinning and mocking [7, 58].	4. Grinning and mocking [6, 51].
5. Провозить попа в решете [1, 50].	5. Tell a lie at confession [7, 58].	5. Tell a lie at confession [6, 52].
6. Как в воду [1, 51].	6. Had sunk into the water [7, 59].	6. Vanished as though into thin air [6, 52].
7. С неба упал [1, 51].	7. Drop from the sky [7, 59].	7. Drop from the sky [6, 52].
8. Унес бы ноги [1, 51].	8. Take to his heels [7, 60].	8. Take to his heels [6, 53].
9. Дал тягу [1, 52].	9. Had escaped [7, 61].	9. Had escaped [6, 54].
10. Как бельмо в глазу [1, 53].	10. When she is not wanted [7, 62].	10. When she is not wanted [6, 55].
11. Залить свое горе [1, 55].	11. To drown his sorrow [7, 64].	11. To drown his sorrow [6, 57].
12. Выскочить из груди [1, 56].	12. Leaping out of his breast [7, 65].	12. Leaping out of his breast [6, 58].
13. Хоть в глаза выстрели [1, 56].	13. Could not see your hand before your face [7, 65-66].	13. Could not see your hand before your face [6, 58].
14. Рука об руку [1, 56].	14. Hand in hand [7, 66].	14. Hand in hand [6, 58].
15. Захолонуло внутри [1, 57].	15. Turned cold all over [7, 67].	15. Turned cold all over [6, 59].
16. Дали под нос дулю [1, 60].	16. Sent away with a flea in his ear [7, 70].	16. Sent away with a flea in his ear [6, 61-62].
17. Подпускали турысы [1, 61].	17. Cut all sorts of capers [7, 71].	17. Cut all sorts of capers [6, 62].
18. За живот хватаешься [1, 61].	18. One held one's sides [7, 71].	18. One held one's sides [6, 63].
19. Хоть святых выноси [1, 61].	19. There were no bounds to what they would do [7, 71].	19. There were no bounds to what they would do [6, 63].
20. Не смея пошевелинуть усом [1, 64].	20. Not daring to move an eyelash [7, 75].	20. Not daring to move an eyelash [6, 66].

Зауважимо, що в оригіналі автор сам дає пояснення двом фразеологічним зворотам: *москаля везть* - *то есть лгать* [1, 49] та *возить попа в решете* - *то есть лгать на исповеди* [1, 50]. Перекладачі не зберегли цих приміток, однак знайшли вдалий англомовний відповідник в першому випадку (*Begin spinning their yarns* — *плетти небылицы* [4, 709]), та менш вдало

застосували дескриптивну перифразу в другому, що призвело до нівелювання ідіоматичності, а з нею і національної специфіки виразу.

Повну зміну семантики спостерігаємо в перекладі ідіоми *подпускать турусы - говорить чепуху, небылицы, вести пустые разговоры* [3, 622]. Однак, це відбулось не з вини перекладачів. К. Карнет та О. Горчаков відповідно до контексту оригіналу (йшлося про гуляння, танці на весіллі) цілком слушно вжили зворот *all sorts of capers - выделявать антраша, дурачиться* [4, 114]. У цьому випадку зміна семантики не призвела до втрати експресивності.

Національний характер народу віддзеркалюється і в його інвективній лексиці. Так, українські прокльони та лайливі слова є скоріше жартівливими, аніж брутальними, що й продемонстровано в повісті „Вечер накануне Ивана Купала”. Обоє перекладачів зуміли передати цю характеристичну лексику не менш емоційно, ніж в оригіналі, хоча для англійської мови експресивна брутальна лексика не властива. В основному було використано прямий переклад:

М. Гоголь	К. Карнет	О. Горчаков
1. Сучий москаль [1, 49].	1. The cur [7, 57].	1. The cur [6, 50].
2. Чтоб ему, собачьему сыну, приснился крест святой! [1, 54]	2. May he dream of the Holy Cross, the son of a cur! [7, 62]	2. May he dream of the Holy Cross, the son of a cur! [6, 55]
3. Плюйте ж на голову тому, кто это напечатал [1, 48].	3. Hang the fellow who printed that! [7, 57]	3. Hang the fellow who printed that! [6, 50]
4. Знай лучше свое дело, чем мешаться в чужие, если не хочеш, чтобы козлиное горло твое было залеплено горячею кутьею! [1, 52]	4. You mind your own business and don't meddle with other people's, unless you want your billy-goat's gullet chocked with hot frumenty! [7, 60-61]	4. You mind your own business and don't meddle with other people's, unless you want your billy-goat's gullet chocked with hot frumenty! [6, 53]
5. Если ты мне когда-нибудь покажешься в хате или хоть только под окнами, то слушай, Петро: ей-богу, пропадут твои черные усы, да и оселедец твой, вот уже он два раза обматывается около уха, не будь я Терентий Корж, если не распрощается с твоею макушей! [1, 54]	5. If you ever show yourself again in my hut, or even under the windows, then listen: you will lose your black moustaches, and your forelock, too - it is long enough to go twice round your ear - will take leave of your head, or my name is not Terenty Korzh! [7, 63]	5. If you ever show yourself again in my cottage, or even under the windows, you can be sure you will lose your black moustaches; and your scalp-lock, too, though it is long enough to go twice round your ear, will take leave of your head, or my name is not Terenty Korzh! [6, 55]

Фольклорні мотиви, а отже й вияв ментальності, бачимо у М. Гоголя в описі обрядів весілля, перевдягання та виливання переляку. Якщо перші два подано в традиціях народної сміхової культури, то останній з досить широкою приміткою-роз'ясненням. Перекладачі успішно впорались тут зі своїм завданням: майже однаково і, що не менш важливо, адекватно передали етнічну поетику гумору та трагізму відповідних сцен, широко використовуючи транскрибування реалій, знаходження англійських відповідників українських ідіом, тлумачення змісту лакун.

Отже, як бачимо, адекватне сприйняття і збереження національної ментальності в перекладі справа не лише перекладацької техніки, а й перекладацької майстерності. Переклади повісті М. Гоголя „Вечер накануне Ивана Купала”, здійснені К. Карнет та О. Горчаковим, можна вважати вдалими, оскільки вони відзначаються максимальним наближенням до змісту, духу та стилю оригіналу. Немає сумніву, що з часом з'являться ще досконаліші англійські інтерпретації цього твору з ще повнішим осмисленням української ментальності, адже в художньому перекладі пошуки ніколи не припиняються.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гоголь Н.В. Собр.соч.: В 7 т. - Т. 2. - М.: Гослитиздат, 1966. - 285 с.
2. Зорівчак Р. Реалія і переклад. - Львів: Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. - 216 с.
3. Квеселевич Д.И. Русско-английский фразеологический словарь. - М.: Рус. яз., 2001. - 705 с.
4. Мюллер В. Англо-русский словарь. - М.: Рус.яз., 1981. - 888с.
5. Стромецький О. Гоголь. Дослідження стилю, філософії, методів та розвитку персонажів. - Львів: Світ, 1994. - 308 с.

6. Gogol N. Evenings Near the Village of Dikanka/ ed. by Ovid Gorchakov. - Moscow: Foreign Languages Publishing House, 1947. - 277 p.
7. The Collected Works of Nikolay Gogol/ translated by Constance Carnett. New York, Alfred A. Knoff, 1926. - 306 p.